FRANSUZ GIDRONIMLARINING ETIMOLOGIK VA SEMANTIK XUSUSIYATLARI

Sharifova Gulpari Hamdamovna
Panjikent shahridagi Tojikiston pedagogika instituti
filologiya fanlari nomzodi, dotsent
Fan va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor v. b.
Sunnatova Guljahon Erkin qizi
Ikkinchi chet tillar kafedrasi stajyor-o‘qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada fransuz gidronimlarining etimologik va semantik xususiyatlari, lingvistik jihatdan kelib chiqishi to‘g‘risida ko‘plab ma’lumotlar keltirilgan.

Kalit so‘zlar:toponimika,gidronimlar, gidronimlarining etimologik, lingvistik va semantik xususiyatlari, fransuz gidronimlarni semantik jihatdan guruhlari.

Toponimika tilshunoslikning muhim bo‘limlaridan biri bo‘lib, geografik obyektlar nomlarini o‘rganadi. Uning tarkibiy qismi hisoblangan gidronimiya esa suv obyektlari nomlarini tadqiq qiladi. Gidronimlar daryolar, ko‘llar, dengizlar, sharsharalar, buloqlar va kanallar nomlarini qamrab oladi.

Fransuz gidronimlari etimologik jihatdan ham katta ilmiy ahamiyatga ega. Ularning aksariyati qadimgi kelt, lotin va german tillari ta’sirida shakllangan. Ayniqsa, daryo nomlari juda qadimiy bo‘lib, ming yillar davomida deyarli o‘zgarmasdan saqlanib qolgan. Bu holat gidronimlarning konservativ xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi. Oddiy geografik nomlar vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishi mumkin, biroq suv obyektlari nomlari ko‘pincha tarixiy shaklini saqlab qoladi.

Fransiyadagi ko‘plab daryolar nomi qadimgi Galliya davriga borib taqaladi. Masalan, *La Seine* daryosining qadimgi nomi “*Sequana*” bo‘lgan. Tadqiqotchilar bu nomni suv ilohasi bilan bog‘laydilar. Qadimgi gallar Sena daryosini muqaddas deb hisoblagan va unga sig‘inishgan. Shu sababli gidronim nafaqat geografik nom, balki diniy va madaniy ramz sifatida ham shakllangan.

Xuddi shuningdek, *La Loire* daryosi qadimgi lotin manbalarida “*Liger*” shaklida uchraydi. Bu nom suv oqimining xususiyati bilan bog‘liq deb qaraladi. *Le Rhône* esa qadimgi “*Rhodanus*” nomidan kelib chiqqan bo‘lib, kuchli va tez oqadigan daryo ma’nosini anglatishi taxmin qilinadi.

Fransuz gidronimlarining semantikasi xalqning tabiatga bo‘lgan munosabatini ham aks ettiradi. Suv qadimdan hayot manbai sifatida qadrlangan. Shu bois ko‘plab gidronimlar ijobiy semantik ma’noga ega bo‘lib, ular hayot, poklik, kuch va davomiylik ramzi sifatida talqin qilinadi. Ayrim hollarda esa gidronimlar xavf yoki tabiiy ofat ma’nolarini ham ifodalaydi. Kuchli oqimga ega daryolar nomida qo‘rquv yoki ehtiyotkorlik semantikasi seziladi.

Fransuz madaniyatida gidronimlar turizm va milliy identitet bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Masalan, *La Loire* vodiysi Fransiyaning tarixiy va madaniy markazlaridan biri hisoblanadi. Bu hududdagi qal’alar, tarixiy obidalar va tabiat manzaralari Fransiya madaniy merosining muhim qismi sifatida tanilgan. Shu sababli Loire gidronimi nafaqat daryo nomi, balki fransuz tarixining ramzi sifatida ham qabul qilinadi.

Bugungi kunda gidronimlarni o‘rganish ekologik tadqiqotlarda ham muhim o‘rin egallaydi. Daryolar nomlari orqali qadimgi tabiiy sharoitlar, suv resurslarining holati va inson faoliyatining tabiatga ta’siri haqida ma’lumot olish mumkin. Demak, fransuz gidronimlari tilshunoslik bilan bir

qatorda tarix, geografiya, ekologiya va madaniyatshunoslik fanlari uchun ham muhim ilmiy manba hisoblanadi.

Fransuz tilidagi gidronimlar qadimiy-tarixiy qatlamlarni saqlab qolganligi bilan alohida ahamiyatga ega. Fransuz gidronimlari semantik jihatdan juda boy bo‘lib, suvning tabiiy xususiyatlari, geografik joylashuvi, ranglari, oqim tezligi, mifologik qarashlar va inson faoliyati bilan chambarchas bog‘liqdir. Shu sabab fransuz gidronimlarni semantik jihatdan guruhlarga ajratish maqsadga muvofiqdir:

1. Suvning rangini bildiruvchi gidronimlar:

Ba’zi gidronimlar suvning ko‘rinishi yoki rangiga asoslanib shakllangan bo‘ladi. Masalan: *La Blanche* — “*oq suv*”, *Le Noir* — “*qora suv*”

Bu turdagi gidronimlar ko‘pincha suv tarkibi yoki tabiat manzarasi bilan bog‘liq bo‘lganligi sababli shunday tasniflanadi.

2. Suv oqimining xususiyatini bildiruvchi gidronimlar:

Fransiyada ko‘plab gidronimlar suvning harakati, tezligi yoki shakliga asoslanib quyidagicha tasniflanadi. Masalan: *Le Rhône, Le Doubs*.

Bunday nomlar qadimgi aholi tomonidan suv obyektlarini amaliy jihatdan tasvirlash maqsadida qo‘llangan.

3. Geografik muhit bilan bog‘liq gidronimlar:

Fransuz gidronimlarining bir qismi atrof-muhit xususiyatlarini aks ettiradi. Misol uchun: *La Loire, La Garonne*. Mazkur gidronimlar joyning tabiiy landshafti va geografik xususiyatlarini ifodalovchi tarixiy belgilar sifatida qaraladi.

4. Mifologik va diniy semantikaga ega gidronimlar:

Qadimgi Galliya davrida suv muqaddas unsur sifatida qabul qilingan. Masalan: - *La Seine* qadimgi “Sequana” nomidan kelib chiqqan.

Fransuz gidronimlarining lingvistik xususiyatlari. Fransuz tilida gidronimlar odatda artikl bilan qo‘llanadi: la Seine, la Loire, le Rhône etc.

Quyida keltirilgan suffikslar ko‘pincha fransuz gidronimlarni hosil qiladi:

-onne	*La Garonne*
-euse	*La Meuse*
-ière	*La Linière*
-eine	*La Seine*
-in	*Rhin*

Fransuz adabiyotida gidronimlarning semantik funksiyasi

Fransuz badiiy adabiyotida gidronimlar poetik obraz yaratishda muhim vosita hisoblanadi. Daryolar va suv obyektlari vaqt oqimi, hayot davomiyligi, xotira va muhabbat ramzi sifatida tasvirlanadi. Victor Hugo asarlarida daryolar inson taqdiri va tabiat qudratini ifodalaydi. «Guillaume Apollinaire» she’rlarida esa *La Seine* romantik va nostalgik obraz sifatida qo‘llanadi.

Xulosa qilib aytganda, Fransuz gidronimlari semantik jihatdan murakkab va ko‘p qatlamli tizimni tashkil etadi. Ularning ma’nolari suvning tabiiy xususiyatlari, geografik muhit, mifologik qarashlar va tarixiy jarayonlar bilan uzviy bog‘liqdir. Fransuz gidronimlarini semantik jihatdan o‘rganish toponimika, etimologiya, tarixiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik rivojida muhim o‘rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dictionnaire étymologique des noms de rivières et montagnes en France — Paris : Klincksieck, 1978.
2. Noms de lieux de France — Paris : Librairie Guénégaud, 1989.
3. Toponymie générale de la France — Genève : Librairie Droz, 1990.
4. Les noms de lieux et leur histoire — Paris : Armand Colin, 1985.
5. Introduction à la toponymie française — Paris : Champion, 2001.
6. La Toponymie française — Paris : Presses Universitaires de France, 1961.
7. Dictionnaire des noms de lieux de France — Paris : Éditions Bonneton, 2006.

SAMARQAND DAVLAT CHET TILLAR INSTITUTI
SAMARKAND STATE INSTITUTE OF FOREIGN LANGUAGES
IFL
1994